

שולמית בת-דורי-זיו (מיתה)

ב ת

הלנה ויוסף גוטגלד

רעייתו של ראובן זיו

מיתה נולדה בט' בכסלו תרס"ו, 7.12.1905 בוורשה שבפולין.

למדה בגימנסיה פולנית, בגיל 16 קיבלה תעודת-בגרות והתחילה בלימודים אקדמאיים בפילוסופיה ופסיכולוגיה. בהשפעת אחיה מיטק בנטוב הצטרפה לקן השומר הצעיר וב-1923 עלתה בעקבותיו לארץ והגיעה לקיבוץ ב' בנהלל ומשם לעפולה.

עבדה בבניין ופעלה עם החוג הדרמטי בהכנת הופעות.

היא התקשרה ליעקב חזן ויחד פעלו בקיבוץ וגם נשלחו בשליחות התנועה לחו"ל.

מיתה הפמיניסטית, הדריכה את הבוגרות בקינים ובמקביל נרשמה לקורס מתקדם בטיחות בנין.

כדי לממן את לימודיה באומנות לימדה שעורים פרטיים.

כשחזרה לקיבוץ התעקשה לעבוד כטייחת וגם לימדה בחוגי-ערב פילוסופיה, פסיכולוגיה ואמנות הבמה.

אחרי שנפרדה מחזן, יצאה ללמוד בגרמניה אצל גדולי מורי הדרמה החדשנית.

מיתה הקימה משפחה עם ראובן זיו ונולדו יורי ואורנה.

בתיאטרון ראתה מיתה שליחות וגורם מלכד בחברה. היא התחילה לכתוב מחזות ולרכז אנשים לתיאטרון הקיבוצי הראשון. שיא פעילותה בקיבוץ היה המחזה "טיל אולנשפיגל" ומכאן נפתחה דרכה לכתובה ובימוי הצגות-חוץ גדולות ומופעי ענק. מיתה היתה זו שיזמה והפיקה את כנס המחולות וריקודי העם בדליה שהפך למסורת במשך שנים. יחד עם הדחף והכוח המניע שפעל בה לאורך שנים כיוצרת תיאטרון על במות, טיפחה את הקן-משפחתי עם ראובן והילדים.

אסון פקד את המשפחה עם מותו של ילדם יורי שנהרג בתאונת דרכים, וכל חייהם נשאו אתם את צער השכול.

למרות הכאב ובעזרתו של ראובן, פרצה מיתה שוב לזירת העשייה התיאטרלית, בעיקר לעבודה "לפי הזמנה" של קיבוצים וגופים ממלכתיים. כמו כן למדה בחוג לתיאטרון של אוניברסיטת תל-אביב, והייתה בין מקימיו.

בערוב ימיה כתבה עבודה על התיאטרון-להמונים והרצתה באוניברסיטת תל-אביב לדור אוהבי במה. בתה אורנה צועדת בדרכה.

היא חלתה במחלה קשה ונאבקה בה שנה וחצי עד מותה.

מיתה נפטרה בכ"ד בשבט תשמ"ה, 15.2.1985.

בת 80 הייתה במותה.

השאירה אחריה את ראובן ובתה אורנה ספיר-קם ומשפחתה.

דברי פרידה ממיתה

ביום שישי, בחודש שבט, עת היקום יוצא את מקפאונו ומנביט נבטי צמיחה חדשה – הלכה מאיתנו מיתה – אינה נושאת עוד עמה נבטי צמיחה חדשה, כדרכה זה שנות דור.

מיתה, שולמית בת דורי, סימני דורה ניכרים עליה וחרותים עמוק בסיפור חייה. היא ילידת ורשה של ראשית המאה, בת למשפחה יהודית מתבוללת, הבית פתוח לרוחות הזמן וכאן ינקה הנערה את הזיקה לאדם, ליפי ולמלה הכתובה. במזג אוויר סוער באנו להפרד ממיתה. חייה היו סוערים כסערה זו – היא גרפה עמה כל אשר ניתן – קודש לרעיונותיה שהתמצו בכתיבה ועל הבמה. הבמה היא – המקום בו יבואו לביטוי המסר והאדם: האדם בקיבוץ, הקיבוץ כחברה, האדם המודרני, גיבורי ההיסטוריה – הם יהיו דובריה מעל הבמה.

לבמה יוקדשו שנות לימודים אצל טובי המורים בחוץ לארץ. מסעות לחקר הפולקלור, שעות כתיבה ושנות הוראה באוניברסיטת ת"א, תוך נאמנות לדרכה עשתה צעדיה בחיים – כאדם, כאשה, כאמן וכמורה לרבים ואף כחוקרת בעלת מעוף. זו מיתה.

התיאטרון הפוליטי ("כשיצאת איש פשוט לדרך") להקת השומר הצעיר, בימת הקיבוץ – כל דרכי הביטוי ישובצו בעשייה זו: סאטירה, הומור, ספור גבורה, פולקלור, כל האמצעים יגויסו לשיפור הצורה והתכן גם יחד. גם בדרכה האישית – הנשית הייתה נאמנה לעצמה: חותם הזמן נסוך על תולדות חייה. שעת לדתה בורשה היא גם שעתה הגדולה של רעיונות קידמה לאדם. תקוות לחברה האנושית, ומהפכה לרחוב היהודי – עלייתה ארצה והצטרפותה לקיבוץ, והיא בת 19 – היו ברוח הזמן, על פי בחירתה.

ראשית צעדיה בעבודות "גבריות" דאז: בבניין, על הטרקטור, בפעילות בועדות והכתיבה נעשית בשעות הלילה הקטנות. (ויזכר עוד האור הבוקע מחלונות הוובל עד השעות הקטנות). החברה חשובה לה – מה טוב היה לבלות עם מיתה – בימי הוובל לשעת פטוט ...

ושוב סערה, שכן מיתה בונה ביתה עם ראובן בימי מלחמת העולם השנייה וראובן במדים. באומץ ובהעזה היא מגדלת את הילדים – ראובן שב ארצה ולקיבוצנו. הם עושים לביתם, הפעילות התרבותית נקטעת מעט. והנה – אסון, מותו של יורי שוב טובע אמן. בזכות כוח היוצר שבה, ובהשענה על ראובן – היא פורצת במלא העצמה, הבשלות והיכולת המקצועית לזירת העשייה בהיקף שאין שני לו.

"ים ובית", בין "רקיע לשאול" חגיגות דליה (לעשור למדינה ולעשרים), "70 אומה – עם אחד" (בהיכל התרבות) "טיל אוילנשפיגל", "בן האחרת" "אחי גיבורי התהילה" ציוני דרך שעליהם תפארתה ותפארתנו. הם זכורים בקיבוצים, ובמיוחד בקיבוצנו כרגעים מאושרים, בהתלכדות – סביב האירוע התרבותי – בשיתוף מירב החברים כשחקנים, כמפעילים וכצופים.

מיתה ידעה ימי מחלה וסבל. גם בתקופה זו היא לא מוותרת, ראינו אותה בבואה למסיבות וחגי הקיבוץ, עד מה קשתה עלייה הפרדה מן החיים, ההתנתקות מן העשייה. היא זכתה ליפה שבמתנות החיים – לטיפולם המסור והאהוב של ראובן ואורנה ובני המשפחה.

ייחודה בשלוב המופלא של המסר והבמה עליה האדם מבטא מצוקותיו, צועק צעקתו, שר את אהבתו ומנציח פרקי עבר במלל, בתנועה ובמחול.

בזכרוננו משתלבות תמונות מאלבום הזמן – הנערה המקסימה ביפיה בברק עיניה הירוקות הייתה לדמות קורנת ומקרינה על סביבתה, לאשה שהשלמות משתקפת בחיוכה – זו השלמות בה היא חיה, מתוכה יצרה, פעלה והפעילה ומתוכה הלכה מאתנו.

יהי זכרה ברוך.

חנה קציר

21/2/1985

שולמית בת-דורי שהובאה השבוע למנוחות עולמים
הייתה מחלוצי היוצרים שראו בתיאטרון פונקציה חברתית

מאת: מירה מינצר-יערי (מתוך: על המשמר)

"דבר ידוע הוא, שכל חברה אנושית, ואפילו הקטנה ביותר, זקוקה לאיזה דבק רוחני ולפתרונות משותפים לצורכי הקיום הממשי. כל חברה זקוקה לפעילות יצירתית בחיי השיגרה היום-יומית, ולמצבים בהם ניתן לומר את כל שלא נאמר בשיחות הרגילות תוך ... לפי אמונתי, היצירה האמנותית על כל סוגיה הינה הויטמין החברתי לחיי חברה תקינים ..."

קטע זה מתוך דברים שאמרה שולמית בת-דורי ב-1980, במהלך שיחה על תרבות בקיבוץ, מקופלים עיקרי דעותיה ותמצית תפיסתה, הרואה בתיאטרון פונקציה חברתית לביטוי היחיד בתוך החברה. דברים אלה גם מגלים את הדחף והכוח המניע, שפעל בה לאורך שנים, והנחה את מפעלה כיוצרת תיאטרון על במות הקיבוץ.

ב"מאזנים" 1982 נכתב ע"י ש. רזניק: "כאשר שולמית בת-דורי כותבת, היא נשארת תמיד מעוגנת בקיומיותו של הקולקטיב, שהרי צורת חיים זו היא מכלול עולמה, וממנו יתד ופינה לכל ההתרחשויות המסעירות בנפש חבריו ...". אבל, מתוך קריאה בדבריה של שולמית ושיחות עם מכריה עולה גם, שהאמונה בדרך שבה פעלה הותירה אותה לא אחת מרוחקת ובודדה, והבדידות נגזרה עליה גם מצד יוצרים שחלקו על תפיסתה החברתית באמנות, וגם מצד החברה הקיבוצית, שהטילה ספקות לגבי יכולתה של היצירה להקל על המועקות ומצוקות היחיד, למרות זאת, התמידה שולמית בדרכה, וסגנונה ביטא בנאמנות את תמצית נשמתה.

ב-1934 כאשר שבה מלימודיה בווינה וברלין (למדה אצל גדולי מורי התיאטרון באותם ימים, מקס ריינהרט וארוין פיסקטור) הקימה שולמית את להקת השומר הצעיר, והעלתה מחזה שכתבה וביימה "כשיצאת איש פשוט לדרך" (רעיון הקמת הלהקה לא התקבל ע"י מוסדות הקיבוץ הארצי בהתלהבות מיוחדת, ורק עקשנותה של שולמית הביאה למימוש). בעיתונות של אותם ימים התפרסמו מאמרים שמצביעים על נקודות-מחלוקת ועמדות שונות בוויכוח המתמשך על תפקידה של האמנות בחברה. במאמר אחד נכתב "האמנות כרעה תחת נטל הפוליטיקה ...". וברשימה אוהדת למחזה נכתבו הדברים הבאים (בחתימת מ.מ.): "בשביל המלחמה הפוליטית האמנות היא אמצעי המגביר את רוח התעמולה, אשר ע"י צינורות נפשיים, אופטימיים, אקוסטיים, הרגשיים והגיוניים מגיעה לצופה, ומכריחה אותו לחשוב על רעיונות ידועים, אם גם היו זרים במקורם ... ולפי שמן התכונה סביב ההצגה נשאר דבר מה בנשמות צופיה – כדאי היה לכתוב את המחזה, לעמול עליו שלושה חודשים ולהציג אותו עשרים פעם".

הביקורות לא האטו את קצב פעילותה. "הבלדה על החיילים האלמונים", "אשת הדיג קראר" (ברכט), "הגיבור" (פרידיך לובה), "המשפט", "אונייה סוערה" (הוצגו על בימות אירופה וארה"ב) וכן היא מעלה מחזות בויבלות של קיבוצים, ומרכזת סביב האירוע התרבותי פעילות חברתית מקיפה: "בארות כאלה" ליובל רבדים, "ים ובית" (ע"פ א. מגד) ליובל סער, "בן האחרת" ליובל עין המפרץ, "אחי גיבורי התהילה" (פאסט) ליובל שריד וגבעת ברנר, "טיל אולנשפיגל" למשמר העמק, כנס מחולות דליה (בעשור ובעשרים למדינת ישראל) ועוד ועוד.

בין השנים 66 – 74 לימדה שולמית בת-דורי משחק והדריכה בסדנאות בימוי וכתובה באוניברסיטת תל-אביב, ועם פרישתה עסקה במחקר אנתרופולוגי המסכם את מפעל חייה בתחום תיאטרון-ההמונים, כל עשייתה של שולמית לוותה בתחושה של דחיפות וחשיבות. רק כך אפשר להבין את האינטנסיביות והיקף יצירתה.

פגישותי עם מיתה שולה אפרת

רצה הגורל ודרכינו הצטלבו בעת קשה לה וגם לי. בילינו יחדיו שעות ארוכות בהן ראיתיה ברגעי כאב ומצוקה גופנית ונפשית קשים מנשוא, אבל גם ברגעי חסד לא מעטים על עירנות אינטלקטואלית ואנושיות הקורנת אל כל הסובבים אותה. שוחחנו הרבה, ומדי יום בדרכי למרכז הבריאותי ציפיתי בדריכות לפגישה עם מיתה – על מה נשוחח היום? כמה פגישות נחרתו עמוק בזכרוני כחוויה אנושית ייחודית. בהעלותי חוויות אלה על הכתב, אני מתייחדת עם זיכרה שחי בתוכי יום יום.

כשהייתה מבקשת ממני לעזור לה, ידעתי שהיא באמת זקוקה לעזרה, ולכן נעניתי תמיד ברצון. זכור לי בבהירות אותו ערב בו ביקשה ממני לעזור לה בארוחת הערב, ואני, בהיותי עסוקה עם אבא, לא יכולתי להתפנות אליה. "אבל את יכולה לאכול לבד, הנה הסתדרת בעצמך עם רוב הארוחה" – אמרתי והיא נענתה להצעתי וסיימה את ארוחתה בכוחותיה שלה. "תודה לך" אמרה. "על מה מיתה?" "את עזרת לי" ענתה. "אבל הרי לא עזרתי לך, על מה את מודה לי?", תמהתי, "את עזרת לי מאוד, אמרת לי שאני יכולה להסתדר בעצמי!" הייתי המומה ונסערת ואולי בפעם הראשונה בחיי הבנתי תודה אמיתית מהי.

מותו של מיטק השפיע עליה כה קשה. צר היה לי לראותה בקפאונה. חשתי ממש צורך לדוכב אותה. "מיתה, את יודעת שאת נהדרת" – פתחתי ואמרתי. "למה את אומרת לי את זה?" תמהה, "כי את שומרת על מורל גבוה וזה נהדר" ענית. "זה לא נכון" מחתה, "אין לי שום מורל, ואני כל כך עצובה". "דווקא משום כך" המשכתי בשלי, ומכאן ואילך השיחה קלחה מאליה. אמרה שאין עוד טעם לחייה בלעדיו. ניסיתי לעודדה כמיטב יכולתי, אך חשתי עד מה דלים כוחותי נוכח עוצמת יאושה. שיחה זו היתה נקודת מיפנה ביחסים בינינו. נוצרה איזו קירבה מיוחדת במינה, מין אחוות-לוחמים בקרב האחרון על הטעם שבשארית החיים, ההולכים וכלים לנגד עיני.

בערב הראשון של ה"21" (חג הקיבוץ) מצאנו את עצמנו יושבות זו לצד זו. "שולה תשמרי עלי" ביקשה, "שאני אשמור עליך?" צחקתי, "את צריכה לשמור עלי אני עוד מעט מופיעה ואני כל כך פוחדת!" "זה כלום" עודדה אותי "דקה אחת, וזה עובר". וכשירדתי מהבמה קיבלה אותי במאור פנים "זה היה יפה מאוד" אמרה, וידעתי שלקבל מחמאה בימתית ממיתה זה משהו שלא כל אחד זוכה לו.

לא אבדה לה גם התקווה. ערב אחד ביקשה ממני לדקלם את "התקוה", התחלתי וכשהצטרפו אלי מיתה ואבא השלמנו את המשימה בכוחות משותפים. היה זה ביצוע נדיר של ההמנון הלאומי בצניעה, ללא תרועה ודגל, ע"י טריו אלמוני סוחב גיוס של חולי, אך הברק שהאיר את עיני מבצעיו העיד מה גדול היה המעמד.

במחיצתה נוכחתי מה כוחו של חוש הומור, עליו לא ויתרה עד הסוף. הערותיה העוקצניות והחכמות על תוכניות טלוויזיה, מסיבות קיבוץ, ואישים פוליטיים זרו אור יקרות על "שעות הבילוי" שלנו במרכז הבריאותי. היה זה הווי מיוחד במינו, בו ליכולתה של מיתה לראות את עצמה וסיבלה במבט מפוכח ואירוני היה חלק מכריע.

אף פעם לא שמעתי מתלוננת או מוחה על מר גורלה, עד לאותו ערב בו סיפרתי לאח חדש שהיא מדפיסה ספר. "על מה את כותבת, מיתה" שאל האח. "על מה שעשיתי" ענתה. "את מספרת בסיפורך איך נעשית טייחת מקצועית?" שאלתי. "כמובן" אמרה. סיפרתי לאח את הסיפור המדהים, אותו שמעתי מפיה בהזדמנות אחרת. "מיתה, את עשית עבודות של גברים?" שאל האח בהשתוממות. "כן" ענתה בקול צלול. "איך הצלחת לעשות את זה" היקשה הוא "הרי זה קשה לאשה!" "היה לי כוח" אמרה בהטעמה כשהיא מדגישה כל מילה ע"י נפנוף אגרופה הקמוץ, והטיית גופה קדימה – "אתה שומע? אז היה לי כוח, המון כוח!"

כן, "מיתה האיומה" .. כילדה ראיתי אותה במלוא אונה ויראתי ממנה בשל אותו כוח מחץ בו העלתה על מפת נעורינו את טיל אולנשפיגל. יום אחד סיפרתי לה זאת. צחקנו, העלינו זכרונות מההצגה, שרתי לה את השירים, ציטטתי משפטים שלמים והיא התמוגגה ופניה קרנו. כה נעים היה לשמח אותה ולגרום לה אושר, דווקא משום שלא דרשה זאת מאיש.

מעל לכל נפעמתי לראותה זוכה לחסד היקר מכל – אהבת בני המשפחה. לא אשכח את מראה הנכד הצעיר היושב לצידה ועוזר לה להרכיב פאזל. היתה זו עבודת צוות מושלמת, בה הוא מוביל בעדינות את ידה אל החלק המתאים ומראה לה היכן להניחו, והיא מזרימה לעורקיו ללא אומר את סוד חינו של קשר הדורות.

מיתה יקרה, את חסרה לי כל כך. את החלל שהותרת בלכתך אני מנסה למלא בחושבי "מה מיתה הייתה אומרת על דא, איך היתה מגיבה על הא?" לו ניתן לנו לשוחח עוד פעם אחת בטרם לכתך לעולמך, הייתי אני מודה לך מאוד מאוד. "על מה את מודה לי, שולה" היית ודאי שואלת בפליאה שכולה כנות.

אומר לך על מה, מיתה: על שלימדת אותי צלם אלוהים באדם מהו, מושג מופשט זה התממש במלוא גדולתו באישיותך באופן פשוט ויומיומי כל כך.

אשרי שזכיתי להכירך, אנצור דמותך בליבי כאוצר יקר, ותהי לי את מקור – כוח והשראה בכל האתגרים שעוד יעמידו החיים בפני.

רשימת עבודות בימוי ומחזות ע"פ ארכיון קיבוץ משמר העמק:

שנה	המחזה/ העבודה	ביצוע
1929-30	"להם"	משמר העמק
1932	מחזה (ללא שם)	
1935	"כשיצאת איש פשוט לדרך"	כתיבה ובימוי
1935	"הבלדה על החיילים האלמונים"	כתיבה
1936	"בסימן הזמן" (מערכון)	כתיבה
1938	"המשפט"	כתיבה
1939	"הגיבור"	עיבוד ובימוי
1942	"אניה סוערה"	כתיבה
	"טרקטור" קומדיה	כתיבה
1943	עבודה עם ילדי טהרן על הצגה שיצרו מהווי חייהם בעזרת שולמית	
1945	"קול העמק"	כתיבה ובימוי
1948	מחזה מועד"	כתיבה
1950	"בין רקיע לשאול"	בימוי, עזרה בכתיבה
1951	"אחי גיבורי התהילה"	בימוי (עיבוד)
1952	"צריפים וירח"	כתיבה
1952	"ים ובית"	כתיבה ובימוי
1953	"אחי גיבורי התהילה"	בימוי
1955	"טיל אולנשפיגל"	בימוי ועבוד
1956	"בן האחרת" (פרשת יפתח)	עיבוד ובימוי
1958	"בארות שכאלה"	כתיבה ובימוי
1985	כנס המחולות בדליה מס' 4	בימוי
1959	טכס התיחדות עם זכרו של הרצל	בימוי
1959	"שלושה שחלמו"	כתיבה עם אחרים ובימוי
1960	מסע השתלמות בארה"ב ופולין	
1962	"מקצות הארץ" פסטיבל עדות	בימוי
1963	כנס ותיקי חטיבת "גבעתי"	בימוי
1966	"הם יגיעו מחר"	בימוי
1966	הפקות שונות באוניברסיטה	בימוי
1968	פסטיבל המחולות בדליה מס' 5	בימוי
1970-80	עבודה על "תיאטרון ההמונים"	
1980	הקיבוץ מוציא ספר סיפורים שלה "כזאת לא תפרח לעולם"	

סיפורים פואמות ומאמרים:

1. הערות בשאלת הבחורה מאמר ינואר 1927
2. "מולדת" פואמה ספטמבר 1936
3. מכתב אל דב מימימה פואמה דצמבר 1941

1942	פואמה	הספן מיוון	.4
1943	סיפור	ובכל אשם הירח	.5
1944	סיפור מימי מלה"ע ה-2	חול ופוליטיקה	.6
1944	סיפור מימי מלה"ע ה-2	בצל האורנים	.7
1944	מאמר	"משחק חובבים"	.8
1945	סיפור קיבוצי	"סימן קריאה נקודה"	.9
1946 אפריל	סיפור קיבוצי	מספרו – שש מאות שמונים ושניים	.10
1948 מאי	סיפור קיבוצי	בעוצה רוגעת הארץ	.11
1949 ינואר	סיפור קיבוצי	אם ובת	.12
1950 יוני	סיפור קיבוצי	אריה	.13
??	מחזה	"מלחמת טרויה היה לא תהייה"	.14